

М. Б. Ценко, кандидат філософських наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ЕТИКЕТ У ВИХОВАННІ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА

Систему освіти та виховання майбутніх юристів спрямовано переважно на формування їх правової культури. Проте практична діяльність юриста регулюється не тільки різноманітними нормативно-правовими актами, а й нормами моралі та правилами етикету. Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що знання тільки законодавчої бази недостатньо для виконання юристом своїх функцій. Він повинен володіти певними моральними якостями, мати етикетну культуру, які забезпечують якісний рівень діяльності, його роботи з громадянами. Розвинути ці здібності допомагають спеціальна освіта та цілеспрямоване виховання. На жаль, освіту в юридичних ВНЗ в основному зведено до вивчення матеріального і процесуального права. Оволодіння мораллю суспільства зведено до мінімуму. Вивчення етикету, як правило, відсутнє взагалі. У теперішній час нагальною стала потреба більш поглибленого вивчення етики та доповнення освіти курсами ділового та юридичного етикету.

Така потреба викликана усвідомленням взаємозв'язку значущості правоохоронної діяльності та практичної складності умов її реалізації. Діяльність юриста, що є однією з найвідповідальніших професій, одночасно постає як одна з найскладніших з точки зору морально-психологічних можливостей її виконання.

Взаємодія, спілкування з громадянами, розгляд і розв'язання їх складних, життєво важливих проблем — все це безпосередні функціональні обов'язки юристів, виконання яких вимагає від них величезних духовних зусиль, перш за все моральних, що повинні базуватися на почутті і свідомості відповідальності за кожну людську долю. Тобто, юрист повинен не тільки бути кваліфікованим, а й уміти бути небайдужим, відповідальним, співчутливим, причому діяти таким чином щоденно, незалежно від стану здоров'я, настроїв, симпатій чи антипатій до громадян.

Між іншим, кожен представник професії як людина має індивідуальний набір психологічних, емоційних, інтелектуальних, вольових можливостей і здібностей, що дозволяють чи обмежують його професійний потенціал емпатичного включення у проблеми інших людей. Не кожен здатен вникати у чужі справи, співпереживаючи, співчуваючи, приймаючи їх як свої.

З другого боку, подібна участь юриста в особистих інтересах клієнтів іноді є надмірною, оскільки його діяльність передбачає ухвалення рішення з «холодною головою», тобто об'єктивного, неупередженого рішення, що в цілому теж є проблематичним, зважаючи на природну суб'єктивність особи юриста, яка впливає на результат. При цьому слід ураховувати, що кожна людина, яка звертається по допомогу, свою проблему вважає найбільш важли-

вою і розраховує на співчутливу участь юриста саме в її справі. Коли моральні та комунікативні здібності юриста не відповідають очікуванням клієнта, виникає конфлікт. Він може бути явним чи неявним. У будь-якому разі його наслідки негативно позначаються і на процесі, і на результатах справи, яка розглядається, і на учасниках конфлікту.

Подібний морально-психологічний конфлікт не є рідким явищем. Однак здатність взаємодіяти з людьми через службові обов'язки так, щоб запобігти конфліктам і не занепадала справа, — це одна з найважливіших умов цієї професії і вміння, яке потрібно виховувати.

Юристу доводиться взаємодіяти з представниками різних соціальних груп, субкультур, з людьми різних соціальних орієнтацій і морально-ціннісних пріоритетів. Успішність їх взаємодії забезпечується взаємоприйняттям, взаєморозумінням, умінням миттєво узнавати, розуміти та сприймати ціннісні значення і смисли інших людей. Це може бути недосяжним через можливий конфлікт сторін, про який вже йшлося. До гіпотетично припустимого слід віднести і абсолютність бажання та потреби суб'єктів спілкування приймати і зважати на потреби та цінності один одного. Ланкою, що опосередковує емпатичну взаємодію, нівелює «гострі кути» спілкування і створює сприятливі передумови для взаєморозуміння, є етикет.

Нормативна змістовність етикету може варіативно реалізовуватись у різних соціальних контекстах, при цьому вона легко упізнається і визнається. Звідси універсальність етикетної регуляції, побудованої на екзотеричних принципах. Природність етикетної регуляції зумовлена, з одного боку, онтологічними принципами поважати і визнавати гідність іншої людини, які є базовими в етикеті, а з другого — рівнем культурної практики етикету, що прийнятий у соціокультурному середовищі.

Етикетні правила нормативно орієнтовані на прийняття іншого незалежно від його особистісних чеснот чи недоліків. Аби відбулося прийнятне спілкування, необхідна попередня етикетна взаємодія як умова гуманної схильності один до одного і своєрідне духовне «звільнення» простору для майбутнього змістовного спілкування. У цьому значенні етикет виступає «прологом» міжособистісної взаємодії.

Етикетна поведінка полегшує соціально-психологічну ідентифікацію учасників спілкування. Нормативною умовою етикету є обов'язкове особистісне дистанціювання суб'єктів, що дозволяє відсторонено, неупереджено ідентифікувати співрозмовника як самостійного індивіда, що гідний уваги та участі. Така ідентифікація співвідносна із актуалізацією себе як такого самого «самостійного» індивіда і виправданням етикетного, приязного ставлення до іншого «як до себе».

В умовах, коли особи, що взаємодіють (юрист—громадянин), належать до різних соціокультурних контекстів, установлення етикетного рівня ідентичності спонукає кожну зі сторін толерантно ставитися до повідомлень ін-

шого. Тим самим спілкування і спільна справа набувають урівноважених, розважливих за сутністю гуманних підстав і можуть відбуватися, принаймні, поза агресивними формами.

Етикет у професійній комунікації та діяльності забезпечує інтелігібельний рівень спілкування, зберігаючи при цьому індивідуальність і цілісність особистості кожного учасника цієї діяльності.

На жаль, про комунікативні, морально-психологічні, етикетні проблеми професійної діяльності абітурієнти юридичних ВНЗ не мають уявлення, що знижує їх відповідальність при обранні професії. Студенти у ВНЗ не зорієнтовані достатньою мірою на підготовку їх комунікативних здібностей, здобуваючи у навчальному процесі лише базові уявлення про основи моральної регуляції їхньої діяльності, основи конфліктології і не одержують ні знань, ні навичок оптимальної взаємодії юриста з громадянами, гармонізації морального клімату спілкування, регулювання стосунків у робочому колективі тощо. За межами цілеспрямованого засвоєння залишаються питання інструментарію, необхідного для оптимізації різнобічних взаємодій юриста, серед яких одним із важливіших є етикет.

Зважаючи на універсальну значущість етикетної регуляції спілкування і стосунків, вважаємо, що програма освіти і виховання має бути доповнена курсами ділового та юридичного етикету, що сприятиме формуванню у майбутніх юристів практичних навичок і вмінь роботи з людьми, а також гармонізації ділових взаємин.

Т. І. Бургарт, здобувачка при кафедрі філософії

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ І ПРОЦЕС СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ НОТАТКИ

Процес державотворення в Україні відповідно до вимог Основного Закону країни зорієнтовано на розбудову її як демократичної, соціальної, правової держави, але й досі він розгортається дуже важко і суперечливо. Зрозуміло, у дослідників та навіть пересічних громадян виникає питання: чому у цій царині не відбувається бажаних змін?

Утім, навряд чи слід сумніватися у тому, що усунення перешкод, які заважають розбудові України як демократичної, соціальної, правової держави, можливе лише за умови послідовного приведення до відповідності з принципом верховенства права всієї законодавчої, нормативної бази, що створить необхідне парадигмальне підґрунтя для забезпечення належної ціннісної орієнтації правовому вихованню всіх прошарків її населення.